

Wyrok z dnia 2 lutego 2000 r.

II UKN 357/99

Przepis art. 42 ust. 4 w związku z art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz.U. Nr 108, poz. 486 ze zm.) nakładał na organ rentowy obowiązek ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności za składki na ubezpieczenie społeczne rozwiedzionego małżonka, jeżeli ich zapłata pozostawała w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego.

Przewodniczący SSN Beata Gudowska, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Teresa Romer (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 2 lutego 2000 r. sprawy z wniosku Jolanty K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. o uregulowanie składek na ubezpieczenie społeczne, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 31 marca 1999 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 27 października 1998 r. [...] oraz decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 3 października 1997 r. [...] i sprawę przekazał temu organowi do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Ł., wydaną dnia 14 lipca 1997 r., Jolanta K. została zobowiązana do zapłacenia zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, nie uregulowanych przez jej byłego męża Sławomira K., za zatrudnianych przez niego pracowników. Jolanta K. złożyła do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi odwołanie od tej decyzji, zobowiązującej ją do zapłaty 141.610,00 zł. Domagała się zmiany decyzji i zwolnienia od odpowiedzialności materialnej za zobowiązania byłego męża. W odwołaniu zwróciła uwagę, że w dniu 15 listopada 1996 r. małżeństwo jej ze Sławomirem K. zos-

tało rozwiązane przez rozwód, a z treści akt rozwodowych wynika, iż na kilka lat przed orzeczeniem rozwodu pozostawała z mężem w separacji.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania i uzasadnił swoje stanowisko tym, że zaległości, których wyrównania domaga się od wnioskodawczynie powstały jeszcze w trakcie trwania jej małżeństwa gdyż dotyczą okresu od lipca 1993 r. do listopada 1996 r.

Wyrokiem z dnia 27 października 1998 r. Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi oddalił odwołanie, uznając za prawidłowe obciążenie Jolanty K. kwotą 141.610,00 zł, z tytułu nieopłaconych przez jej byłego męża składek na ubezpieczenie społeczne. Sąd podkreślił, że na taką sumę, wyrokiem rozwodowym, został ustalony udział wnioskodawczynie w majątku wspólnym. Nałożenie na wnioskodawczynię obowiązku spłaty zaległości składkowych poczynionych przez męża zgodne jest, zdaniem Sądu Wojewódzkiego, z treścią art. 43 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486), według którego rozwiedziony małżonek podatnika odpowiada całym majątkiem, do wysokości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym, za zaległości podatkowe powstałe w trakcie trwania małżeństwa.

Wnioskodawczynie zaskarżyła powyższy wyrok apelacją zarzucając mu naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 43 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych. W uzasadnieniu apelacji podkreśliła, że uznanie, iż jest ona zobowiązana do uregulowania nieopłaconych przez byłego męża składek na ubezpieczenie społeczne stoi w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Oprócz tego, zdaniem wnioskodawczynie, w zaskarżonym wyroku błędnie ustalono jej udział w majątku wspólnym, przez nieuwzględnienie zadłużenia w kwocie 90.000 zł. Ponadto Jolanta K. zarzuciła Sądowi Wojewódzkiemu naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Naruszenie to polegało na braku pouczenia o możliwości złożenia wniosku w przedmiocie wyłączenia odpowiedzialności wnioskodawczynie za zobowiązania byłego męża. W konkluzji wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku, bądź o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozstrzygnięcia.

Wyrokiem z dnia 31 marca 1999 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację. Sąd uznał, że nałożenie na wnioskodawczynię obowiązku zapłaty zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne powstałych

wskutek zaniedbań jej byłego męża jest zgodne z prawem. Odnosząc się do zarzutu naruszenia zasad współżycia społecznego, Sąd drugiej instancji stwierdził, że ani Zakład Ubezpieczeń Społecznych, ani Sąd pierwszej instancji nie miały obowiązku rozpatrywać sprawy w aspekcie uchybienia tym zasadom. Ponadto zgodnie z art. 42 ust. 4 ustawy o zobowiązaniach podatkowych ograniczenie lub wyłączenie przez organ podatkowy odpowiedzialności za zaległości podatkowe może nastąpić dopiero po złożeniu do ZUS wniosku osoby odpowiedzialnej solidarnie, czego wnioskodawczyni nie dokonała.

W kasacji od powyższego wyroku Jolanta K. zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 43 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych polegające na zobowiązaniu jej do zapłaty zaległych składek na ubezpieczenie społeczne byłego męża i naruszenie w ten sposób zasad współżycia społecznego, a także przez błędne ustalenie udziału przypadającego jej w majątku wspólnym oraz naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy, w tym art. 9 KPA, przez brak pouczenia o możliwości złożenia wniosku w przedmiocie wyłączenia jej odpowiedzialności za zobowiązania byłego męża. Dlatego też wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona.

Poza sporem pozostaje, że Jolanta K., została zaskarżonym wyrokiem Sądu Apelacyjnego zobowiązana do pokrycia zaległych składek na ubezpieczenie społeczne za lata 1993-1996. Z niespornego stanu faktycznego wynika, że wnioskodawczyni i jej były mąż Sławomir K. pozostawali w wieloletniej separacji jeszcze przed orzeczeniem rozwodu. Jolanta K. od 1989 r. do końca czerwca 1994 r. przebywała za granicą. W tym czasie między małżonkami nie było faktycznej wspólności. Organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję już po orzeczeniu rozwodu. Decyzja nosi datę 3 października 1997 r., a małżeństwo Jolanty i Sławomira K. zostało rozwiązane w dniu 15 listopada 1996 r.

Naczelný Sąd Administracyjny-Ośrodek Zamiejscowy w Poznaniu w wyroku z dnia 3 września 1993 r., SA/Po 1163/93 (Przegląd Orzecznictwa Podatkowego 1998

nr 3, poz. 86) stwierdził: "Podstawą odpowiedzialności małżonka podatnika za zobowiązania podatkowe może być zarówno art. 41 jak i art. 45, ewentualnie 42 ust. 2 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r o zobowiązaniach podatkowych (Dz.U. Nr 108, poz. 486 ze zm.). (...) Przepis art. 42 ust. 4 jest przepisem odsyłającym, który kieruje organ stosujący prawo do pozaprawnych ocen i standardów. Odwołanie się do nich jest potrzebne szczególnie w sytuacjach, gdy zastosowanie dyspozycji normy prawnej, choćby było zgodne z zasadą równości wobec prawa, prowadziło do rażącego pokrzywdzenia, przede wszystkim moralnego, strony, ze względu na wyraźny konflikt pomiędzy dyspozycją normy prawnej a dyspozycją normy moralnej, które niezależnie od siebie regulują daną sytuację."

Z mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1989 r (Dz.U. Nr 6, poz. 40 ze zm.) przepisy ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r o zobowiązaniach podatkowych stosuje się do należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne i składek na zaopatrzenie emerytalne, w zakresie określonym przepisami art. 14-17, 20, 21, 23-29, i art. 30 ust. 4 oraz art. 40- 49 ustawy. Prawo podatkowe nie zna przepisu, który odpowiadałby art. 5 Kodeksu cywilnego. Stosowanie tego przepisu, pozostawione swobodnej decyzji sądu różni się w sposób diametralny od sytuacji, w której konkretny przepis ustawy, tak jak to ma miejsce w odniesieniu do art. 42 ust. 4 w związku z art. 43 ust 1 ustawy o zobowiązaniach podatkowych, w sposób kategoryczny nakłada na organ podatkowy (organ rentowy), obowiązek ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności rozwiedzionego małżonka podatnika, jeżeli odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe byłego współmałżonka stałaby w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Zasady współżycia społecznego mogą być w postępowaniu administracyjnym, a takim jest postępowanie przed organem rentowym, uwzględnione wówczas gdy odsyłają do nich szczególne przepisy prawa. Muszą być natomiast stosowane gdy konkretny przepis jako przesłankę konieczną do jego zastosowania przewiduje również ocenę pod względem zasad współżycia społecznego, względów gospodarczych czy społecznych bądź innych szczególnych okoliczności. Organ podatkowy(rentowy) ma wówczas obowiązek, stosując prawo, zebrać odpowiedni materiał dowodowy i ocenić całokształt sprawy z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się (tak między innymi wyrok z dnia 7 listopada 1997 r., II UKN 308/97, OSNAPiUS 1998 nr 16, poz. 485), że w sytuacji, gdy odpowiedzialnością za zobowiązania podatkowe – odpowiednio zobo-

wiązania wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - ma być, zamiast płatnika, obciążona osoba trzecia (rozwódziona małżonek jest w takim znaczeniu osobą trzecią, gdyż ma odpowiadać za zobowiązania podatnika, sam nim nie będąc), decyzja zobowiązująca rozwódzonego współmałżonka do zapłaty zaległych składek powinna być poprzedzona decyzją stwierdzającą zasadę takiej odpowiedzialności majątkowej. Umożliwia to bowiem odstąpienie od orzeczenia odpowiedzialności podatkowej ze względu na zasady współżycia społecznego. Takiej decyzji w rozpatrywanej sprawie organ rentowy nie wydał. Przeciwnie, w decyzji będącej przedmiotem sporu od razu zobowiązał wnioskodawczynię do pokrycia zaległości składkowych jej byłego męża. W konsekwencji, kasacja słusznie zarzuciła wyrokowi Sądu Apelacyjnego naruszenie art. 43 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r o zobowiązaniach podatkowych przez uznanie, że pozwany organ rentowy nie miał przed wydaniem zaskarżonej decyzji obowiązku oceny, czy w rozpoznawanej sprawie występują okoliczności uzasadniające odstąpienie od zobowiązania wnioskodawczyni do zapłaty ze względu na zasady współżycia społecznego.

Dlatego też Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====